

A biztonságiasítás fogalma és modellje; a biztonságiasítás vizsgálatának módszertana

A biztonságiasítás fogalma:

A biztonságiasítás koncepciója azt kutatja, hogy **miként lesz valami biztonsági kérdés, miként kezd el egy kollektív szereplő (egy állam, egy nemzet, egy etnikai csoport vagy egy társadalmi réteg) egy bizonyos tényezőt biztonsági fenyegetésként értelmezni, vagyis abból biztonsági fenyegetést konstruálni.**

A biztonságiasítás megközelítésének alapjait *Barry Buzan, Ole Weaver és Jaap de Wilde* „A biztonság: új keretek az elemzéshez” 1998-ban megjelent munkája vezette be.

Megfogalmazásukban **a biztonságiasítás az a folyamat, amelynek során egy politikai szereplő egy kérdést biztonsági jelentőségűvé nyilvánít, és a politikát ezáltal a megszokott szabályokon kívül helyezi.** A biztonságiasítás a politikának az a speciális válfaja, amelynek háttérében feltételezzük, hogy a vélt veszéllyel szemben csak úgy lehet hatékonyan fellépni, ha felhagyunk a politika megszokott gyakorlatával, és „rendkívüli üzemmódra” kapcsolva, a politika hagyományos kereteiből kilépve próbálunk megküzdeni a kihívással, rendkívüli eljárási rendet követve, rendkívüli intézkedéseket hozva. A biztonságpolitika eszerint a megközelítés szerint a „politika szélsőséges/különleges változata”.¹

A biztonsági napirend összességét a biztonságiasítási folyamatok határozzák meg: a biztonságiasítási kísérletek, illetve az ezek közül célba érő sikeres biztonságiasítások. A biztonságiasítást végző aktor politikai deklarációk formájában egzisztenciális fenyegetésnek nyilvánít egy bizonyos tényezőt. A fenyegetés elhárítása érdekében célközönségét mozgósítani igyekszik, azért, hogy legitimálja az addigi sztenderd gyakorlaton túlmutató, rendkívüli eljárási módszerek bevezetését.

A biztonságiasítás fogalma leginkább a nemzetközi kapcsolatok elméletének, illetve a biztonsági tanulmányoknak a konstruktivista megközelítésére építkezik.

Képviselői szerint a biztonság vitatott fogalom, képtelenség objektív módon megfogalmazni a tartalmát, mivel ez tartalmilag formálódik, illetve valamilyen mértékig mindig bizonytalan. Biztonsági kérdés az lesz, amit a politikai szereplők és a társadalom biztonsági kérdésként értelmeznek. A biztonság és a biztonsági fenyegetések tartalma tehát „interszubjektív” módon nyer értelmezést, azaz a biztonságpolitikai közbeszédben részt vevő állami és társadalmi szereplők közötti interakciók során határozódik meg.²

¹Barry Buzan- Ole Weaver-Jaap de Wilde: Security: A New Framework for Analysis Lynne Rienner Publishers 1998 23-24.

² Uo. 24-25.

A biztonságiasítás vizsgálható egyrészt horizontálisan, aszerint, hogy a biztonság különböző szektoraiban milyen formában jelenhet meg, **másrészt vertikálisan**, azaz hogy a lehetséges elemzési szinteken (állami, állam alatti , regionális vagy globális) valósul meg.

A biztonságiasítási modell:³

A biztonságiasítási modell elemei Buzanék elméletében:

- **a biztonságiasítást végző aktor**, a biztonságiasító szereplő
- **a védelem tárgya** (referens objektum)
- **az "egzisztenciális" fenyegetés**, amelyre a biztonságiasítást végző szereplő hivatkozik
- **a beszédaktus**, amely a biztonságiasítás szándékát **írott vagy mondott** formában egy közönség felé közvetíti
- az egzisztenciális fenyegetés elhárítása érdekében javasolt **rendkívüli intézkedések**.

A biztonságiasítást végző szereplő:

Aki egy tényezőt egzisztenciális fenyegetésként értelmez, és ezt politikai jelentéstartalommal bíró deklarációk formájában is megfogalmazza. Legtöbbször az állam vagy annak nevében eljáró emberek, intézmények, testületek- de nem mindig. Pl. környezetvédő szervezet vagy aktivisták egy csoportja megpróbálhatja a környezeti fenyegetéseket biztonságiasítani.

Általában az állam és képviselői rendelkeznek olyan erőforrásokkal és társadalmi helyzettel, ami révén sikeresen tud a biztonságiasítás szereplőjeként megjelenni. Az is előfordul, hogy egy biztonságiasítási folyamat során több biztonságiasító aktor is szerephez jut, akár nem csak egyetlen állam részéről. Pl. a visegrádi országok védelmi minisztereinek megállapodása 2014. márciusban egy közös védelempolitikai stratégia kidolgozására.

Európai szintű biztonságiasításra példa az Európai Unió globális biztonsági stratégiája 2016-ból, vagy éppen a 2022-ben elfogadott Stratégiai Iránytű (Strategic Compass). Globális szinten az ENSZ BT jelenik meg rendszerint biztonságiasító szereplőként, amikor határozataiban egy eseményt/szereplőt a nemzetközi békére és biztonságra veszélyes tényezőként azonosít.

³ A biztonságiasítás modelljét ismertetik: Marton Péter- Balogh István-Rada Péter: *Biztonsági tanulmányok. Új fogalmi keretek és tanulságok a visegrádi országok számára* Antall József Tudásközpont 201523-35.

A védelem tárgya:

Az az elem, aminek a biztonságát szavatolni kell. A védelem tárgya biztonsági szektoronként változó. A modern nemzetközi biztonsági környezetben legtöbbször a nemzet szolgál a védelem tárgyaként, amint azt a nemzetbiztonság kifejezés népszerűsége és elterjedtsége is tükrözi (Magyarország nemzeti biztonsági stratégiája, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat). A védelem tárgya lehet az állam is, amennyiben valami egzisztenciális értelemben fenyegeti, tehát amikor nem biztosított az állam túlélése (egy másik állam agressziója, vagy szeparatista csoportok elszakadási kísérletei miatt, gyenge vagy bukott államok). Ugyanakkor, ahogy Kenneth Waltz rámutatott: az „államok halálozási aránya meglehetősen alacsony”.⁴

A társadalmi biztonság dimenziójában pl. egy kisebbség nyelvhasználati joga. Orbán Viktor 2014. május 10-én az Országgyűlés alakuló ülésén elmondott beszédében kijelentette, hogy az ukrajnai magyarságot megilleti a kettős állampolgársághoz való jog és az autonómia. Ezt pedig komolyan fenyegeti az ukrajnai kisebbségek nyelvhasználati jogainak korlátozása. Ez lényegében kísérlet volt a magyar kisebbség jogainak biztonságiasítására. A magyar kormány erre hivatkozva blokkolja a NATO-Ukrajna Tanács összehívását is.⁵

A gazdasági biztonság területén a nemzetgazdaság (makrogazdaság) biztonsága, a pénzügyi rendszer és a nemzeti valuta védelme, az ellátás biztonsága (energiaellátás) jelenhet meg védendő objektumként.

A környezeti biztonság esetében a fenntartható fejlődés, a vízellátás biztonsága, a biodiverzitás fenntartása, a kiberbiztonság esetében a kritikus struktúrák (pl. erőművek), az államigazgatás elektronikus rendszerei lehetnek például referens objektumok.

Az „egzisztenciális” fenyegetés:

Buzanék egzisztenciális fenyegetésről írnak, azaz olyan fenyegetésről, amely a védelem tárgyának túlélését fenyegeti valamilyen értelemben. Ez a jelző azonban gyenge pontja elméletüknek, hiszen a politika világában sok olyan biztonsági fenyegetés van, amely a túlélést nem veszélyezteti, ugyanakkor kizökkentheti az adott közösséget a megszokott kerékvágásból, meghatározó (de nem egzisztenciális) következményekkel járhat. **Marton Péter, Balogh István és Rada Péter az egzisztenciális jelző elhagyását javasolja** éppen ezért, és értelmezésükben **a fenyegetés olyan tényező, amely egy kollektíva életét kizökkentheti a megszokott kerékvágásból.**⁶

Ahogy a védendő tárgy, úgy a fenyegetés is biztonsági szektoronként változó. A gazdasági biztonság területén fenyegetésként értelmezhető minden olyan nemzetközi

⁴ Kenneth Waltz: Theory of International Politics Waveland Press 2010, 137.

⁵ Horváth Bence: Tovább blokkoljuk az ukránok NATO-csatlakozását, most a kettős állampolgárság szankcionálásáról szóló törvényjavaslat miatt <https://444.hu/2018/04/24/tovabb-blokkoljuk-az-ukranok-nato-csatlakozasat-most-a-kettos-allampolgarsag-szankcionalasarol-szolo-torvenyjavaslat-miatt> (2019.01.15.)

⁶ Marton-Balogh-Rada 2015, 29.

vagy hazai gazdasági folyamat, amely megzavarja a piac, a gazdaság működését. Pl. a nemzeti valuta elleni spekulációs támadás, az ellátásbiztonságot veszélyeztető tényezők. A környezeti biztonságot veszélyeztető tényező pl. a klímaváltozás, víz-és légszennyezettség.

A katonai biztonságot veszélyeztető tényező pl. egy másik állam (vagy annak hadserege) jelentette fenyegetés, a másik állam intenzív fegyverkezése, adott esetben a rivális katonai szövetség hadgyakorlata, a szövetség bővítése, egy másik állam hírszerzési tevékenysége.

A társadalmi biztonságot veszélyeztető tényező pl. az adott országban élő etnikumok, nemzetiségek közötti ellentét, konfliktus, amely polgárháborúval vagy népiirtással fenyeget.

A beszédaktus:

A biztonságiasítást végző szereplő beszédaktusok révén igyekszik biztonságiasítani az általa egzisztenciálisnak vagy jelentősnek vélt fenyegetést. A beszédaktus egy közönségnek címzett üzenet, amelynek révén a biztonságiasítást végző szereplő az adott fenyegetésre kívánja irányítani a közfigyelmet. A biztonságpolitikát legelőször is nem „csinálják”, hanem „beszélik”. A beszédaktust tágran értelmezendő, nem csak a verbális megnyilvánulások (nyilatkozatok, beszédek), hanem az írott (pl. kormányzati) dokumentumok (nemzetbiztonsági stratégiák) is beleértendő.

Tartalmi szempontból fontos, hogy az üzenet meghatározza, milyen lépésem eszközök, stratégiák szükségesek a biztonságiasítandó tényező elleni fellépés kapcsán és mi várható akkor, ha a politikai közösség nem tesz ellenlépéseket a fenyegetéssel szemben.

A fenyegetés elhárítása érdekében javasolt rendkívüli intézkedések:

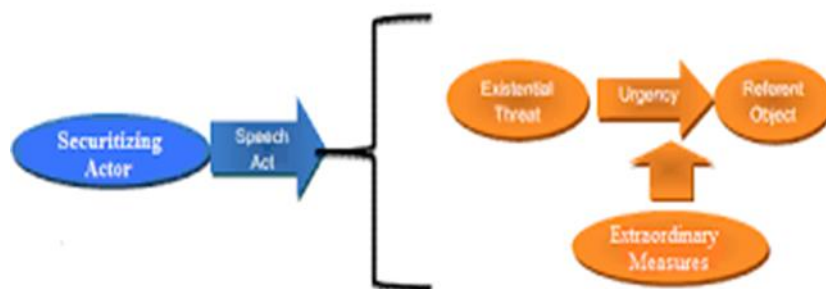
A szakpolitikai döntéshozatal és végrehajtás mindig meghatározott szabályok, eljárások mentén működik, bizonyos esetekben azonban a politikai döntéshozó különleges szabályok bevezetéséhez folyamodhat. (Pl. a 2011.09.11-i

terrortámadásokat követően elfogadott USA PATRIOT Act, amely a hírszerzés és a terrorelhárítás számára engedett a korábbiaknál jóval nagyobb mozgásteret.)

A vészhelyzetekre az állam általában bizonyos mértékig mindig fel van készülve, lásd a különleges jogrend intézményét (Magyarország Alaptörvénye 48-54. cikk).

A katonai szektorban rendkívüli intézkedés lehet pl. a hadiállapot bevezetése, hadsereg mozgósítása, sorkötelezettség visszaállítása, általános hadkötelezettség bevezetése. A gazdasági biztonság területén pl. megszorító csomag bevezetése. A környezeti biztonság területén pl. a kormány megtiltja bizonyos környezetszennyező anyagok gyártását, felhasználását vagy pl. árvízvédelmi intézkedések. A kiberbiztonság területén pl. internetszolgáltató működésének ideiglenes leállítása.

Figure 3. Process of Securitization

Source: Özcan, S. (2013:62). *West East Journal of Social Sciences*. Vol.2 No.2.

Forrás: <http://www.ijsrp.org/research-paper-1117/ijsrp-p7169.pdf> 566. (2019.01.15.)

A biztonságiasítás módszertana: a diskurzuselemzés:

A biztonságiasított ügyek és a bennük releváns szereplők (általában államok) közötti biztonsági interdependenciák megismeréséhez a releváns szereplők közötti biztonsági fenyegetésekről szóló diskurzust szükséges tanulmányozni. A biztonságiasítások és az azok közötti kölcsönhatások vizsgálatának legalapvetőbb módszertani eszköze a diskurzuselemzés, amelynek a lépéseit Buzan és társai alapján Marton és szerzőtársai az alábbiakban határoztak meg:

1. **A biztonságiasító aktor beazonosítása:** Ki az, aki jelentős fenyegetésként kezd el értelmezni egy bizonyos tényezőt? Vannak-e az adott szereplőnek megfelelő erőforrásai ahhoz, hogy képes legyen a biztonságpolitikai napirendet meghatározni és mobilizálni a célközönseget? Milyen a biztonságiasító szereplő viszonya a saját társadalmi környezetéhez?
2. **A biztonságiasító szereplő kommunikációjának elemzése:** ennek keretében át kell tekinteni a biztonságiasító szereplő minden, adott tárgyban született, a biztonságpolitikát érintő megnyilvánulásait (nyilatkozatok, interjúk, beszédek, dokumentumok, stratégiák). Meg kell vizsgálni milyen nyelvezet és kifejezésvilág jellemzi a biztonságiasító szereplőt? Vannak-e visszatérő kifejezések?(pl. nemzetbiztonsági fenyegetés, élet-halál kérdése) A retorika mögött felsejlik-e egy koherens koncepció, stratégia? Mi védelem tárgya, hogyan viszonyul ahhoz az aktor?
3. **A célközönség azonosítása:** ki a célközönség? az egész nemzet, egy etnikai kisebbség, egy bizonyos társadalmi csoport? Hogyan viszonyul a célközönség a biztonságiasító szereplőhöz vagy éppen a védelem tárgyához?
4. **A (társadalmi) reakciók "mérése", elemzése:** a biztonságiasítást célzó beszédaktusra adott belföldi és külföldi válaszok elemzése elengedhetetlen, azaz annak „mérése, és elemzése, hogy mennyire tudott a közbeszéd tárgyává válni és a közvélemény hogyan értékeli a biztonságiasítási kísérletet? Lesz-e abból

valóban biztonságiasítás? (sajtóban közzétett vélemények, hírek, cikkek vizsgálata, közvélemény-kutatási adatok elemzése) A biztonságiasításban folyamatban felbukkanó egyéb szereplők (más állami szervek, pártok, civil szervezetek) reakcióinak vizsgálata.

5. **A rendkívüli intézkedések, eljárások beazonosítása:** ha a biztonságiasítás sikeres, akkor lényegében a biztonságiasító szereplő legitimációt nyer ahhoz, hogy a biztonságiasított fenyegetés elhárítása érdekében rendkívüli intézkedéseket tegyen. Meg kell vizsgálni legvégül, hogy mik az adott kérdésben a szokott, sztenderd eljárási módok? Tapasztalhatunk-e ezektől bármiféle szisztematikus eltérést? A rendkívüli intézkedések milyen mértékben térnek el a szokványos, standard eljárásoktól, szabályoktól? Milyen mértékben érintik a célközönség mindennapjait? Hogyan viszonyul a célközönség a rendkívüli intézkedésekhez? Elfogadja vagy tiltakoznak ellene bizonyos csoportok, vagy akár nagyobb tömegek?⁷

Példa: a migráció kérdésének biztonságiasítása Magyarországon

A biztonságiasító szereplőnek elsősorban a magyar kormány tekinthető. A migráció és a migránsok biztonsági fenyegetésként értelmezése már a 2015. januári Charlie Hebdo szerkesztősége elleni párizsi terrorcselekményt követően megfogalmazódott Orbán Viktor miniszterelnök részéről.⁸A migráció kérdése azóta is a kormányzati kommunikáció középpontjában áll, a migrációs nyomás Magyarországot érő szignifikáns csökkenését követően is. A hagyományos kommunikációs eszközökön kívül (sajtóban, rádióban és televízióban elhangzott nyilatkozatok, interjúk) mellett óriásplakát-kampány és nemzeti konzultáció⁹ révén is zajlott a biztonságiasító üzenet társadalom felé történő közvetítése. Védendő értéként jelent meg a kommunikációban a magyar társadalom, kultúra, a keresztény vallás, Európa.

A biztonságiasítás elsődleges célközönsége a magyar társadalom volt, de nem kizárólagosan. A magyar kormány a Visegrádi Csoporton belül is központi témává tette a migrációt¹⁰ és erre törekedett uniós szinten¹¹ is. Ha a magyar kormány biztonságiasításának sikerességét és a társadalmi reakciókat vizsgáljuk, Magyarország

⁷ Marton-Balogh-Rada 2015, 36-38.

⁸ Orbán: Gazdasági bevándorlóknak nem adunk menedéket

<https://index.hu/belfold/2015/01/11/orban-gazdasagi-bevandorloknak-nem-adunk-menedeket/> (2019.01.18.); Orbán Viktor: Az európai ember áll támadás alatt <https://mno.hu/belfold/orban-viktor-az-europai-ember-all-tamadas-alatt-1267170> (2019.01.18.)

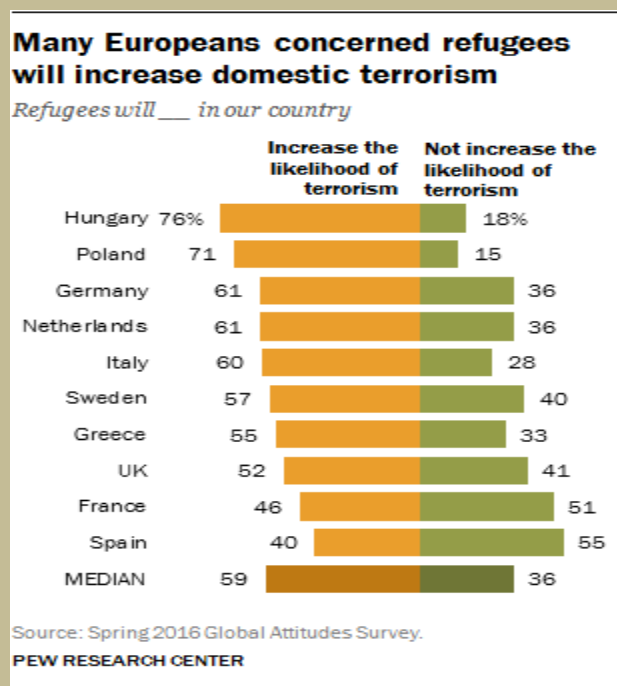
⁹<http://www.kormany.hu/download/4/d3/c0000/Bev%20konzult%C3%A1ci%C3%B3%20eredm%C3%A9nyei.pdf> (2019.01.18.)

¹⁰ Lásd a Visegrádi Csoport 2017/2018-as magyar elnökségének programját a migráció felelős kezeléséről: <http://www.visegradgroup.eu/documents/presidency-programs> (2019.01.18.); a Visegrádi Csoport belügyminisztereinek 2017. október 5-i közös nyilatkozatát:

<http://www.visegradgroup.eu/calendar/selected-events-in-2017-170203/joint-declaration-of-v4> (2019.01.18.) vagy az országcsoport miniszterelnökeinek 2017. július 19-i közös nyilatkozatát: <http://www.visegradgroup.eu/documents/official-statements> (2019.01.18.).

¹¹ Lásd Orbán Viktor levelét Jean-Claude Junckernek, az Európai Bizottság elnökének 2017 szeptemberében: <https://www.portfolio.hu/gazdasag/itt-van-orban-viktor-levele.261019.html>; <http://www.kormany.hu/download/4/d9/21000/JunckerJeanClaude%2020170831.pdf> (2019.01.18.).

tekintetben abszolút sikeres biztonságiasításról beszélhetünk. Ezt támasztják alá a 2015. évi nemzeti konzultáció eredményei is,¹² bár a nemzeti konzultáció reprezentativitását aláássa, hogy a kitöltők/visszaküldők száma 1 millió 300 ezer között volt (a közel 8 milliós választópolgárból).¹³A Pew Research felmérése alapján 2016 tavaszán a magyar megkérdezette 77 százaléka tartotta valószínűnek, hogy a menekültek növelik a terrorizmus előfordulásának esélyét, míg a Spanyolországban ez az arány csupán 40 százalék volt:

Forrás: http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/09/16/european-opinions-of-the-refugee-crisis-in-5-charts/refugees_1/ (2019.01.18.)

Rendkívüli intézkedések sora említhető a migráció kérdéskörének biztonságiasítása kapcsán: a Magyarország déli határain felépített határzártól kezdve, a 2007. évi LXXX. menedéjogról szóló törvény többszöri módosításán keresztül, a 2015 szeptemberében bevezetett és többször meghosszabbított migrációs veszélyhelyzetig.

¹²<http://www.kormany.hu/download/4/d3/c0000/Bev%20konzult%C3%A1ci%C3%B3%20eredm%C3%A9nyei.pdf> (2019.01.18.);

Kovács Zoltán: Az egyik legsikeresebb konzultáció volt a bevándorlással kapcsolatos http://magyarhirlap.hu/cikk/31510/Kovacs_Zoltan_Az_egyik_legsikeresebb_konzultacio_volt_a_bevandorlassal_kapcsolatos (2019.01.18.);

¹³ Ez lett a nagy, 1 milliárd forintos, bevándorlók ellen hergelő nemzeti konzultáció eredménye <https://444.hu/2015/07/27/ez-lett-a-nagy-milliardos-bevandorlok-ellen-hergelo-nemzeti-konzultacio-eredmenye> (2019.01.18.);

Ellenőrző kérdések:

1. Mit értünk a biztonságiasítás fogalma alatt?
2. Ki(k)nek a nevéhez köthető a biztonságiasítás koncepciója?
3. Mely nemzetközi politikaelméleti irányzathoz áll közel a koncepció?
4. Mit értünk a biztonságiasítás horizontális, illetve vertikális vizsgálatára?
5. Határozza meg a biztonságiasítás modelljének elemeit!
6. Általában miért az állam, illetve az állami, kormányzati szereplők sikeresek a biztonságiasításban?
7. Mikor tekinthető sikeresnek a biztonságiasítás?
8. Milyen módszertan alkalmazandó a biztonságiasítás vizsgálatára?
9. Milyen módszertana és lépései vannak a biztonságiasítás vizsgálatának?
10. Mutassa be a migráció kérdésének biztonságiasítását Magyarországon!

Ajánlott irodalom, források:

Marton Péter - Balogh István - Rada Péter: A biztonságiasítás elmélete In: Marton-Balogh-Rada : *Biztonsági tanulmányok* Antall József Tudásközpont 2015 19-46.

Ole Weaver a biztonságiasításról: https://www.youtube.com/watch?v=wQ07tWOzE_c

Siddharth Setthi: What is Security? Securitization Theory and its Application in Turkey <https://www.e-ir.info/2015/12/14/what-is-security-securitization-theory-and-its-application-in-turkey/>

Tálas Péter: A terrorveszélyhelyzet-diskurzus margójára *Nemzet és Biztonság* 2016/1. szám 40–47. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2016_1_06_talas_peter_-_a_terrorveszelyhelyzet-diskurzus_margojara.pdf

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014 azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

